

Petr Fučík

Marta Kolářová (ed.) *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*

Praha: Sociologické nakladatelství. 2011. 264 s.
ISBN 978-80-7419-060-5

Psát recenzi na knihu o subkulturách, která vyšla před pěti lety, se může zdát zbytečné, ale *Revolta stylem* nebyla dosud v sociologických časopisech reflektována a zároveň lze říci, že ačkoliv vývoj na tomto poli uhání rychle, pojetí textu editovaného Martou Kolářovou umožňuje vracet se k němu i po letech. Na rozdíl od popkulturních a silně vizuálně zaměřených *Kmenů* nabízí totiž tým Kolářové studie, které důkladně popisují ideovou stránku věci, a tím umožňují vhled a částečně i porozumění obsahu subkultury z pohledu ostatních. Celkově vzato poskytuje kniha postřehy o rozporech a paradoxech uvnitř subkultur, které jsou inspirační a platné vlastně kdykoliv.

„Subkultura“ se stala módním pojmem a zájem o „všelijaké podiviny“ je silný jak ze strany veřejnosti (pro jejíž mladší část jsou nakonec jakékoliv informace o podivínech inspirací), tak ze strany výzkumníků a výzkumníků z různých oborů. V českém kontextu je výzkum veden v několika směrech – jednak jde o mapování „extremismu“, s nímž jsou některé subkultury spojovány, jednak jde o uměnovědné a estetické pojetí a nakonec je tu směr kulturně antropologický či kulturně sociologický, který reprezentuje kniha Kolářové a kolektivu.

V úvodní části knihy vysvětluje Marta Kolářová vše, co je pro pochopení následující četby potřeba. Nutné je zejména uchopit nejednoznačný pojem subkultury, neboť jeho rozšíření v akademických i laických kruzích znamená rozmlnění obsahu. Text je tedy zakotven především v odkazu birminghamského Centra pro kulturní studia. Užitečné je také připomenutí (post)socialistického kontextu vývoje subkultur na našem území, neboť i dvě desetiletí po převratu jsou vývoj i vnímání některých subkultur stále ovlivněny dědictvím nesvobody. Tým Kolářové si vytyčuje cíle jednak v konceptuální rovině, když se zaměřuje na hledání možností a ověření přístupů ke zkoumání subkultur v post-socialistické zemi, jednak – a to především – v rovině empirické a interpretační. Kolektiv autorek a autora chce zjistit specifika post-socialistických subkultur, dále popsat hodnoty, které aktéři vyjadřují, nahlédnout, jak a zda dochází k jejich politizaci, popsat vnitřní diferenciaci subkultur a životní styl jejich členů.

Čtyři oddíly knihy jsou věnovány jednotlivým subkulturám – punku, freeteknu, hip-hopovému undergroundu a skinheads. Každou kapitolu psal člověk, jenž má s danou skupinou bohaté osobní nebo výzkumné zkušenosti. Technicky řečeno, jde tedy vždy o výsledky zúčastněného pozorování v různých polohách na škále mezi úplným participantem a úplným pozorovatelem. Pozorování autorky a autor doplnili o rozhovory, uskutečněné vždy zhruba

s tuctem respondentek a respondentů z dané skupiny. Obraz doplňuje také analýza různých artefaktů či médií charakteristických pro dané subkultury. Z perspektivy kulturní sociologie není metodologie nijak sofistikovaná, jednoduše převládá snaha zpracovat vlastní zkušenost a doplnit ji o pohled ostatních insiderů, vyprávění převládá nad hlubší reflexí, leckdy je patrná ztráta odstupe. To ale zaprvé není tolik důležité, pokud knihu přijmeme jako svého druhu průvodce, zadruhé nedostatky částečně napravuje závěrečná syntetizující kapitola.

Michaela Pixová nabízí zákulisní pohled na punk, s nímž vyrůstala, neboť její otec spoluzakládal Visací zámek. Název kapitoly (*Český punk za oponou i před oponou*) však odkazuje na oponu železnou, protože v československé společnosti 80. let měl punk obrovský význam a vedle „mániček“ tvořil nejsilnější proud, na nějž mohly subkultury mládeže po roce 1989 navazovat. Zároveň autorka považuje Sametovou revoluci za zlomový okamžik, jenž odděluje svěbytnou socialistickou punkovou scénu a větší prostupnost punku s trendy zahraniční i mainstreamové kultury. Zejména punk je totiž příkladem subkultury, jejíž import za železnou oponu vedl k vytvoření specifického obsahu revolty, která byla nekomerčnější a svým způsobem ryzejší než původní vzory. Po roce 1989 se podle Pixové punk začíná tříštit, nicméně lze rozlišit alespoň dva okruhy, jež by se daly nazvat „punk hudební“ a „punk ideový“. Jelikož punk v české společnosti zakořenil již poměrně dávno (ve srovnání s hipopem nebo freeteknem jde o „pravěkou“ subkulturu), dokáže autorka popsat a problematizovat polarizaci „starých punkerů“ okolo nejasné hranice komercializace, komodifikace versus permanentní kritiky.

Kapitola o freeteknu psal Ondřej Slačálek v dialogu příležitostného účastníka s členkou subkultury, s níž zpracovával vlastní zkušenosti a šestnáct rozhovorů s technaři a technařkami. Ta nakonec spoluautorství odmítla, neboť se nechtěla podílet na objektivizaci vlastní subkultury. Freetekno je představeno v čase, kdy neutichající diskuse kolem zásahu na CzechTeku v roce 2005 činí z deklarovaně apolitické subkultury objekt politicky angažovaných akcí. Ačkoliv politizace subkultur je dimenzí, které si všimají všechny ze čtyř studií, ve zkoumání freetekna je toto téma rozpracováno nejsilněji. Technaři chtějí považovat svoje počínání za nezávislé na politice nebo indiferentní vůči ní, ideál autonomie se projevuje v mnoha vrstvách – DIY přístupu, soundsystémech jako „kočovných“ jednotkách, snaze vytěšňovat ekonomickou racionalitu a nakonec i ve specifickém vnímání soukromého vlastnictví. Na druhé straně tato ideová výbava krystalizuje o víkendech a festivalech a nezakládá vyhraněný životní styl každodennosti, nicméně politických témat se dotýká. Slačálek rozlišuje různé podoby politizace technařské subkultury – doplňující/instrumentální, sebeprezentační, antirepresivní a aktivistickou. Soundsystémy jsou vidět na pouličních akcích s protiglobalizačním či jiným kritickým zaměřením, zároveň jsou objektem represe tam, kde měřítko freeparties překračuje očekávané meze. To je také hlavní důvod silných rozporů uvnitř subkultury. Volné parties fungují jen do určitého měřítka, pak již potřebují organizaci, která se začíná podobat komerčním akcím. Část technařů řadí zpátečku, část pokračuje až do komerčního mainstreamu, a tak se podstatná část uvažování insiderů o freeteknu točí kolem linie autenticity versus zaprodání.

Hiphop, původně americká subkultura černých ghett, do Československa pronikl během 80. let minulého století, ale zdomácněl až po revoluci. Anna Oravcová, která kapitolu o hipopu zpracovala, je v jejím rámci aktivně činná. Hiphop je především kombinace rapu – tedy verbální složky, DJingu a beatboxu – tedy složky hudební, dále breakdance a graffiti – jako složky pohybové a vizuální. Veřejnosti je hiphop znám především hudbou

a také Oravcová popisuje spíše dění kolem ní (frestyle battles, parta kolem klubu Pantheon). Autorka se zaměřuje na hiphopový underground, nicméně není úplně zřejmé, čím se liší a v čem spočívá jeho „podzemnost“, kterou přece jen chápu s určitou konotací společenské subverze. V kapitole o hiphopu je ve srovnání s ostatními studiemi více akcentován genderový pohled – hiphop je ve své komerční podobě silně maskulinní, některé z jeho prezentací vedou k objektifikaci žen (roštěnky, třepající se zadky v bikinách), zároveň ženy jako hiphoperky či raperky jsou spíše vzácností a je nevyřešenou otázkou, jak mají naložit s žánrem Afroameričanů ověšených zlatem.

Mezi skinheads pronikla Petra Stejskalová a její studii se prolíná snaha rozlišovat různé roviny mimořádně komplikované ideové náplně různých rovin této subkultury. Prakticky všechny popisované subkultury ve svém vývoji balancovaly na hraně vyprázdnění, komercializace, zkraslení původních myšlenek, ale skinheads se roztříštili až do naprostých protikladů. Pro leckterého mladšího čtenáře možná bude překvapivé zjištění o původních levicově orientovaných antirasistických skinheadech. Překvapivé také bude zjištění autorky, že většinu skinheads v Česku roku 2010 tvoří apoliticky orientované skupiny a obraz neonacismem prosáklých holohlavců je zkraslený. Na druhé straně, i když autorka činí tato užitečná rozlišení a charakterizuje frakce uvnitř subkultury, nepřináší podle mého názoru dostatečně přesvědčivé argumenty o apolitičnosti dominantního proudu českých skinheads.

Závěrečná kapitola shrnuje, rekapituluje, propojuje, prohlubuje a kriticky interpretuje celou širší získaného materiálu. Její autorkou je Marta Kolářová, která ačkoliv není podepsaná pod žádnou ze čtyř sond do subkultur, staví zjištění z jednotlivých analýz do vzájemných kontrastů. Odstup autorky vede k ostřejšímu vnímání některých rozporů uvnitř subkultur a vlastně teprve zde dojde k naplnění jednotlivých výzkumných cílů vytyčených na začátku knihy. Kapitola je nezbytným doplňkem předešlých čtyř studií, které samy o sobě nesou spíše popisné informace a jejichž interpretace jsou v principu vedeny vždy z pohledu insiderů. Závěrečný text Kolářové nakonec osvětluje volbu titulu *Revolta stylem* – paradox, kdy revolta staví na stylu, jenž je veskrze formálním elementem. Ostatně paradoxů jsou subkultury plné, proto je jejich zkoumání inspirativní v popisech obsahové dialektičnosti.

Etnocentrismu se při zkoumání kultur nelze ubránit, to ostatně všichni autoři zmiňují v úvodu svých kapitol, když situují své pozice. Na druhou stranu by však vedle úvah o zkraslení neměla chybět také úvaha o reprezentaci. Nejde jen o to, z jaké pozice autorky popíší daný jev, ale jak jej vybranými prvky reprezentují. Subkultury jsou v Česku zkoumány téměř výhradně s odkazem k (velko)městu – to jsou ty cool postavy v nočním mihotání světél. Vesnický „metloš“ či „mánička“ je o poznání méně cool. Tento stín většinové reprezentace subkultur mladých nepřekračuje ani kniha *Revolta stylem*. Kdybychom brali doslova podtitul „Hudební subkultury mládeže v České republice“, mohli bychom jí absenci širších úvah o reprezentaci vyčítat – jde vlastně o zvnitřnění přístupu samotných příslušníků daných subkultur, jejichž rozlišovací schopnost je velmi silná uvnitř skupiny, ale vně si často vystačí s dichotomií „my vs. mainstream“.

Na druhé straně, pokud nebudeme lpět na principu výběru, subkultury, které Kolářová a její tým vybraly, jsou popsány tak, že naplňují jeden ze širších cílů, které u sociálněvědního výzkumu vnímám – totiž umožnit jednomu pochopit, co činí druhý – to při dnešní fragmentaci a polarizaci není zanedbatelné.